

Фуклева Г.О.
викладач кафедри практики мовлення,
Луганський національний університет
імені Т. Шевченка

УДОСКОНАЛЕННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі розвитку професійної компетентності вчителя іноземної мови у системі перепідготовки

The article deals with the methodological problems of organizing educational process in the system of in – service education.

Постановка проблеми. Ряд дослідників підкреслюють, що донедавна функція післядипломної освіти в основному зводилася до підвищення кваліфікації. Додаткова ж освіта на цьому тлі виглядала допоміжною, майже факультативною.

Втім, визнання Концепцією розвитку післядипломної освіти в Україні «перепідготовки» як організаційної форми післядипломної освіти, на нашу думку, має супроводжуватися науковими дослідженнями.

Мета даної статті – обґрунтувати технологію розвитку професійної компетентності вчителя іноземної мови з урахуванням особливостей процесу навчання слухачів у системі перепідготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті нашого дослідження принципове значення мають питання, окреслені у праці Ключова В.П., Різник Г.М. Науковці зазначають, що при прийомі слухачів на перепідготовку за різними її напрямками (особливо при перепідготовці з видачею диплому державного зразка) постає питання про відповідність базової освіти тому чи іншому напрямку перепідготовки, про професійну спроможність слухачів. Відповідь на це питання вчені бачать у індивідуалізації навчального процесу в системі післядипломної освіти, формуванні індивідуальної траєкторії навчання кожного слухача. Особливу роль автори відводять самостійній роботі, без якої в короткі терміни навчання неможливо здійснити підготовку фахівця на високому якісному рівні.

Таку ж думку поділяють Лігоцький А.О., Орлова І.О., Сікорська Л. У своєму дослідженні Орлова І. вказує, що в умовах, де вивчення іноземних мов

є одним з вирішальних аспектів професійної підготовки, а попередня лінгвістична підготовка значно відрізняється у студентів, більш ефективним є різнорівневий підхід до вивчення іноземних мов [6].

Система впровадження диференційованого підходу до організації курсів підвищення кваліфікації вчителів іноземної мови розкрита в дисертаційному дослідженні Наумець О.М. [4].

Вивчаючи навчальний процес у системі перепідготовки Ходорчук А. підкреслює малу ефективність використання при навчанні фахівців педагогічних принципів, відпрацьованих у процесі навчання студентів. Перенесення методів роботи зі студентами часто призводить до конфліктних ситуацій між викладачами і слухачами, а зміст лекцій не задовольняє запити останніх. Неадекватність характеру взаємодії викладачів і слухачів, способів оцінювання їхніх знань частіше виникає там, де викладачі ВНЗ не враховують особливостей цієї аудиторії, а саме:

а) контингент тих, хто прийшов здобувати другу спеціальність, – різновіковий, від 22 до 55 років. Відомо, що чим старша людина за віком, тим вона чутливіша до всякого роду колізій;

б) слухачі мають достатній педагогічний і соціальний досвід, часто навіть у тій галузі знань, які навчаються;

в) у них сформовані мотиви навчання, запити на одержання знань, умінь і навичок відповідно до майбутньої діяльності.

Отже, особистість того, хто навчається, має стати не об'єктом, а реальним суб'єктом процесу навчання, часто рівним викладачеві. Ця умова, а також сучасні тенденції до розвитку системи перекваліфікації педагогічних кадрів спонукають професорсько-викладацький склад кафедр до пошуку нових форм і методів організації навчального процесу. Учений доходить висновку, що дедалі більшого значення набуває особистісний підхід до навчання, орієнтація на рівень підготовки слухачів, життєвий досвід, врахування того, що вони володіють навичками й уміннями вчитися самостійно, збирати й аналізувати інформацію [7, 44].

У цьому зв'язку виникає необхідність складання принципово нових програм, перегляду змісту освіти, форм і методів навчання, що забезпечують найбільш ефективне засвоєння матеріалу.

Досліджуючи вплив організаційно-педагогічного забезпечення на якість підвищення кваліфікації вчителів на курсах Наумець О. підкреслює їхній

негативний прояв. Плани слабо диференціюються за контингентами слухачів, пояснювальні записки носять декларативний або констатуючий характер, не виступають методичною основою, яка відображає їхню суть, зміст навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації не має під собою наукового змісту в основі [4, 36].

Ця проблема поступово вирішується сучасними вченими. Розроблено програму дистанційного підвищення кваліфікації держслужбовців V-VII категорій посад за заг. ред. В. Олійника [5, 20], створюється проект оновленої структури і змісту навчального плану підвищення кваліфікації педагогічних працівників в інституті післядипломної освіти, підпорядкований сучасній меті освіти, що увібрала в себе весь багатогранний спектр нових вимог до професіоналізму сучасного педагогічного працівника (вчителя, методиста, керівника, науковця). Навчальний план підвищення кваліфікації педагогічних працівників спрямований на досягнення загальної мети – приведення фахового та кваліфікаційного рівня фахівця у відповідність до сучасних вимог щодо сутності фахівця та складових його професіоналізму. Тому і зміст курсів, форми та методи організації навчального процесу мають відповідати сучасному рівню розвитку наук психолого-педагогічного циклу, а також бути віддзеркаленням сучасного світового рівня розвитку наукової дисципліни, яку викладає педагогічний працівник у закладі освіти (загальноосвітньому, професійно-технічному, вищому).

Співробітниками Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів проведена робота з вирішення проблеми вдосконалення науково-методичної підготовки вчителів іноземних мов, які викладають у школі I ступеня. Ученими розроблено навчально-тематичний план курсів підвищення кваліфікації зі спеціальності «Удосконалення науково-методичної підготовки вчителів іноземної мови, які викладають у школі I ступеня» [2].

Аналіз літератури свідчить, що майже відсутні праці з проблем перепідготовки вчителів іноземної мови, а також розвитку їхньої компетентності у цьому контексті. А втім, актуальність даної проблеми, яка обумовлена інтеграцією України в європейський і світовий простір та впровадженням предмету «іноземна мова» в навчальний процес з 2-го, а в окремих випадках – за наявності відповідних умов – з першого класу, очевидна.

Отже, перепідготовка педагогічних кадрів, яка досягла значних масштабів в Україні, висвітила ряд невідкладних проблем, які окреслюють науковці, зокрема, Т. Білобровко, В. Ключев, О. Коваленко, В. Мартіросян, К. Махмурян, В. Моїсєєв, В. Пінчук, Є. Решетняк, Г. Різник, Л. Сігаєва,

А. Ходорчук, Д. Чернилевський. Актуальність таких проблем, як вдосконалення педагогічної освіти фахівців, необхідність збагачення науково-методичного арсеналу, процесу їхнього навчання зростатиме, оскільки досвід прогресивних держав свідчить, що перепідготовка кадрів – явище масове і закономірне. Кількість осіб, які бажають змінити свій фах, постійно зростає. За спеціальністю вчителя української мови і літератури навчаються учителі російської мови та літератури, а спеціальності вчителя початкових класів, трудового навчання, географії здобувають ті, які волею обставин займають такі посади в школі. Тільки Луганський інститут післядипломної освіти випускає фахівців з 22 спеціальностей.

Значно виріс попит на спеціальність вчителя іноземної мови. Це обумовлено тим, що одночасно із зростанням популярності іноземної мови як навчального предмета збільшилася потреба у висококваліфікованих фахівцях іноземної мови за межами освітньої галузі, тобто в інших сферах народного господарства. Цей чинник, а також низька заробітна плата призвели до відтоку вчительських кадрів – фахівців іноземної мови зі школи в комерційні структури, у тому числі в установи, де здійснюється платне навчання іноземної мови. Багато вчительських посад зараз обіймають люди, які в звичайних умовах не стали б учителями, а саме: пенсіонери, студенти 4-5 курсів педагогічних ВНЗ, випускники педагогічних училищ, тобто вчителі початкової школи, які викладають у середніх і старших класах, а також неспеціалісти, котрі мають лише середню освіту. Такий стан речей зумовлений як безвихідним становищем школи, з одного боку, так і низьким матеріальним рівнем життя цих людей, з іншого.

З метою поліпшення стану кадрового забезпечення навчального процесу з іноземної мови уряд заохочує інститути післядипломної освіти відкривати факультети перепідготовки, на яких вчителі інших предметів можуть здобути спеціальність «вчитель іноземної мови» [1, 13].

Отже, для нас найбільший інтерес становлять дослідження, які стосуються підготовки вчителя іноземної мови у системі післядипломної освіти. Серед таких ми проаналізували праці О. Вернигори, Д. Євгененко, І. Зимньої, Г. Китайгородської, Н. Клокар, О. Коваленко, Н. Лунченко, К. Мах-мурян, В. Мошкова, О. Наумець, Л. Паламар, Н. Потелло, О. Рябокonia, А. Седеревічене, Л. Сігаєвої, Л. Ткаченко, А. Ходорчук, Л. Цвях.

Методика та організація дослідження. У процесі дослідження на основі аналізу психолого-педагогічної і методичної літератури було здійснено теоретичну інтерпретацію й операціоналізацію поняття «професійна компетентність вчителя іноземної мови», обґрунтування особливостей та

виявлення структури професійної компетентності вчителя іноземної мови.

На основі аналізу теоретичних наукових робіт була розроблена технологія діагностики та корекції рівня сформованості професійної компетентності вчителів іноземної мови та модель процесу розвитку професійної компетентності вчителів іноземної мови в системі післядипломної освіти.

Проведене нами дослідження дає підстави зробити загальний висновок про те, що процес розвитку професійної компетентності вчителя іноземної мови у закладах післядипломної освіти буде ефективним за умов:

- реалізації педагогічної діагностики рівня сформованості професійної компетентності вчителів;
- підвищення навчальної мотивації шляхом включення спілкування в значну для суб'єкта діяльність і усвідомлення його ролі і функції в іншомовній комунікативній діяльності;
- оптимізації процесу навчання з метою оволодіння студентами комунікативними навичками, мовними засобами, необхідними для реалізації іншомовного спілкування;
- комплексного формування комунікативної та дидактичної компетенцій на базі проектної методики через особистісну рефлексивно-творчу навчально-комунікативну діяльність в умовах колективної взаємодії.

Висновки. Здійснений аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дозволяє зробити ряд узагальнюючих висновків:

1. Досліджувана наукова проблема складна й багатогранна, оскільки об'єднує кілька відносно самостійних наукових напрямків, кожен з яких істотно збагачує уявлення про проблему розвитку професійної компетентності вчителів іноземної мови в системі післядипломної освіти.

2. Доцільно визначити два основні наукові напрямки досліджень, що в сукупності можуть дозволити скласти повну цілісну картину накопиченого фонду знань з теми дисертації. Це проблеми, по-перше, специфіки організації навчання слухачів у закладах післядипломної освіти, по-друге, змісту, форм, методів професійної підготовки вчителя іноземної мови, розвитку його професійної компетентності.

3. Аналіз першого напрямку досліджень, присвячених організації навчання в системі післядипломної освіти, дозволяє зробити висновок про те, що короткотерміновий характер навчання і неможливість охопити всі нові питання науки і практики приводять до того, що навчання має концентруватися навколо вузлових проблем професійної діяльності, носити

орієнтуючий характер, давати слухачам настанови до подальшої творчої самостійної роботи.

4. Аналіз питань професійної підготовки вчителів іноземної мови, розвитку їхньої професійної компетентності свідчить про неослабну увагу вчених до цієї традиційної наукової проблематики. За останні роки з'явилися нові дослідження, виконані у рідчій особистісно-орієнтованого підходу, модульно-рейтингових технологій та ін., що збагачують теорію і практику педагогіки вищої школи.

5. Водночас, аналіз наукової літератури дозволив висвітлити й ряд сучасних теоретичних і практичних, соціальних і педагогічних проблем, поки що не розв'язаних на рівні педагогічної науки:

- по-перше, це проблема ролі і місця перепідготовки в системі післядипломної освіти;
- по-друге, це проблема змісту іншомовної підготовки слухачів в системі перепідготовки;
- по-третє, потребує обґрунтування технологія розвитку професійної компетентності вчителя іноземної мови з урахуванням особливостей процесу навчання у системі перепідготовки.

Розв'язанню цих завдань будуть присвячені наступні наукові публікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Австова І.С. Психолого-педагогічні принципи активізації процесу навчання іноземної мови // Соціалізація особистості: Зб. – К., 2002.
2. Даниленко Л.І., Берчук О.М. Модернізація змісту та структури навчального плану підвищення кваліфікації педагогічних працівників в інституті післядипломної освіти // Післядипломна освіта в Україні. – № 2. – 2002.
3. Коваленко О. Модернізація системи іншомовної освіти в Україні // Іноземні мови в навчальних закладах. – № 1. – 2003.
4. Наумець О.М. Рівневий підхід до курсового підвищення кваліфікації вчителів. – К., 1998.
5. Олійник В.В. Післядипломна педагогічна освіта в Україні в контексті світового розвитку // Післядипломна освіта в Україні. – № 2. – 2002.
6. Орлова І.О. Інноваційні підходи до викладання іноземної мови // Нові технології навчання: Зб. – К., 2001.
7. Ходорчук А.Я. Актуальні проблеми перекваліфікації педагогічних кадрів // Післядипломна освіта керівних і педагогічних кадрів: Мат. н.к. – К., 1996.